

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК УЧАСНИКИ ГЛОБАЛЬНОГО ПРАВОТВОРЕННЯ: ПОСТНАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ВИКЛИКИ

PARTICIPATION OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE LEGISLATIVE PROCESS: BALANCE OF NATIONAL INTERESTS AND INTERNATIONAL INFLUENCE

Тильчик В.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Француз-Яковець Т.А., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін
*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Букач В.В., к.ю.н., доцент,
професор кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін
*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Стаття присвячена дослідженню участі міжнародних організацій у правотворчому процесі, аналізу їхнього впливу на національні правові системи та визначенню шляхів забезпечення балансу між міжнародними зобов'язаннями та національними інтересами. Автор розглядає сучасні тенденції глобалізації права та зростання ролі міжнародних організацій у формуванні правових стандартів, які дедалі частіше впливають на національні законодавства. У центрі уваги – проблематика гармонізації законодавства України з міжнародними нормами, зокрема в контексті євроінтеграції та співпраці з такими структурами, як Європейський Союз, Рада Європи, ООН, НАТО.

У статті визначено ключові проблеми, що виникають у процесі адаптації міжнародних стандартів до національного законодавства. Серед них виділено конфлікт між міжнародними нормами та національними інтересами, ризики втрати частини суверенітету, складнощі в імplementації міжнародних стандартів через внутрішні політичні та економічні чинники. Особливу увагу приділено викликам, що постали перед Україною в умовах військової агресії та необхідності післявоєнного відновлення.

Автор акцентує увагу на необхідності створення ефективної системи імplementації міжнародних норм, яка враховувала б національні інтереси, забезпечувала прозорість правотворчого процесу та передбачала активну участь громадськості. Зокрема, обґрунтовано, що успішна інтеграція України в міжнародні структури можлива лише за умови дотримання балансу між виконанням міжнародних зобов'язань та збереженням правової автономії держави.

Окремо увагу присвячено ролі Конституційного Суду України у забезпеченні відповідності національного законодавства міжнародним стандартам. Запропоновано шляхи посилення координації між Конституційним Судом, Верховною Радою та Урядом для гармонізації правових норм.

На основі аналізу сучасної практики зроблено висновки про те, що інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство є складним, але необхідним процесом, який сприяє зміцненню правової системи України, її міжнародного статусу та захисту прав громадян. Стаття пропонує рекомендації для вдосконалення правових механізмів, що забезпечують співпрацю України з міжнародними організаціями в правотворчій сфері.

Ключові слова: міжнародні організації, правотворчий процес, міжнародні зобов'язання, національні інтереси, суверенітет, євроінтеграція, гармонізація законодавства.

The article is devoted to the study of the participation of international organizations in the legislative process, the analysis of their influence on national legal systems and the identification of ways to ensure a balance between international obligations and national interests. The author considers current trends in the globalization of law and the growing role of international organizations in the formation of legal standards, which increasingly influence national legislation. The focus is on the issue of harmonizing Ukrainian legislation with international norms, in particular in the context of European integration and cooperation with such structures as the European Union, the Council of Europe, the UN, and NATO.

The article identifies key problems that arise in the process of adapting international standards to national legislation. Among them, the conflict between international norms and national interests, the risks of losing part of sovereignty, difficulties in implementing international standards due to internal political and economic factors are highlighted. Particular attention is paid to the challenges that Ukraine faced in the context of military aggression and the need for post-war reconstruction.

The author emphasizes the need to create an effective system for implementing international norms that would take into account national interests, ensure transparency of the law-making process and provide for active participation of the public. In particular, it is substantiated that the successful integration of Ukraine into international structures is possible only if a balance is maintained between the fulfillment of international obligations and the preservation of the legal autonomy of the state.

Special attention is paid to the role of the Constitutional Court of Ukraine in ensuring the compliance of national legislation with international standards. Ways of strengthening coordination between the Constitutional Court, the Verkhovna Rada and the Government for the harmonization of legal norms are proposed.

Based on the analysis of modern practice, the conclusions are drawn that the integration of international standards into national legislation is a complex but necessary process that contributes to the strengthening of the legal system of Ukraine, its international status and the protection of citizens' rights. The article offers recommendations for improving legal mechanisms that ensure cooperation between Ukraine and international organizations in the law-making sphere.

Key words: international organizations, law-making process, international obligations, national interests, sovereignty, European integration, harmonization of legislation.

Постановка проблеми. Питання участі міжнародних організацій у правотворчому процесі набуває дедалі більшої значущості в умовах глобалізації та посилення міжнародного співробітництва. В сучасному світі міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), Рада Європи, Світова організація торгівлі (СОТ) та інші, суттєво впливають на формування національних правових систем. Вони запроваджують стандарти, які сприяють гармонізації права, забезпеченню верховенства права, захисту прав людини та створенню сприятливого середовища для економічного розвитку.

Крім того, проблемний аспект теми участі міжнародних організацій у правотворчому процесі зумовлюється складнощами пошуку балансу між міжнародним впливом і національними інтересами. В умовах глобалізації правові системи держав усе частіше зазнають змін під впливом норм і стандартів, що запроваджуються міжнародними організаціями. Для України це питання є особливо важливим через інтеграційні процеси, які вимагають гармонізації національного законодавства із правовими актами Європейського Союзу та виконання зобов'язань у рамках міжнародних договорів. Проте така взаємодія породжує низку проблемних аспектів.

Одним із ключових викликів є необхідність збереження правової автономності на тлі посилення зовнішнього впливу. Важливим завданням залишається запобігання надмірній залежності від міжнародних норм, які не завжди враховують національні особливості чи історико-культурний контекст. Разом із тим, адаптація міжнародних стандартів потребує значного часу і ресурсів, що ускладнюється нестабільною внутрішньополітичною ситуацією та військовими викликами.

Особливий інтерес викликає проблема імплементації рекомендацій і стандартів, які нерідко виявляються декларативними або такими, що суперечать існуючим правовим традиціям країни. Україна стикається з питанням узгодження міжнародних вимог із потребами національного законодавства, що часто викликає внутрішній спротив через ризик втрати контролю над стратегічними аспектами правотворчості.

Крім того, правотворчий процес в Україні зазнає впливу сучасних викликів, пов'язаних із війною та необхідністю післявоєнного відновлення. Це передбачає активну участь міжнародних організацій у наданні експертної допомоги та фінансової підтримки, що також супроводжується ризиками порушення національного суверенітету. У цих умовах постає завдання вироблення ефективних механізмів співпраці, які б дозволяли захищати права громадян, водночас зберігаючи незалежність правової системи.

Таким чином, тема потребує глибокого дослідження для виявлення оптимальних шляхів гармонізації міжнародного впливу з національними інтересами, забезпечення балансу між зобов'язаннями перед міжнародними партнерами та внутрішньою правовою стабільністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу написання статті покладено творчий доробок Т. Гоббса, Ж. Бодена, Г. Джозефа, С. Полі, У. Кузенка, В. Розумюка, І. Інжіна, О. Котуха та інших. Висновки статті базуються на основі аналізу правових документів міжнародних організацій, практики Європейського суду з прав людини та аналітичних оглядів за темою дослідження.

Постановка мети та завдань дослідження. Метою статті є визначення синергії участі міжнародних організацій у правотворчому процесі між національними інтересами та рівнем міжнародного впливу. Для реалізації цієї мети, передбачається вирішення таких наукових завдань: дослідити роль міжнародних організацій у правотворчому процесі; вивчити вплив міжнародних організацій на формування та гармонізацію національного законодавства; оцінити правотворчу діяльність міжнародних організацій у контексті російсько-української війни та визначити оптимальні шляхи гармонізації національного законодавства з міжнародними вимогами у процесі євроатлантичної інтеграції.

Результати дослідження. Глобалізація, яка динамічно розвивається, значною мірою трансформує характер міжнародних відносин, посилюючи взаємозалежність держав та недержавних суб'єктів. Одним із ключових наслідків цього процесу є посилення впливу міжнародного права на регулювання різноманітних сфер суспільного життя. У цьому контексті особливої актуальності набувають питання формування та імплементації міжнародних стандартів у національні правові системи, що має особливе значення для України в умовах її євроатлантичної інтеграції.

Участь міжнародних організацій у правотворчому процесі України є важливим компонентом її інтеграції до міжнародного співтовариства. Проте ця участь супроводжується низкою проблемних аспектів, які, головним чином, стосуються ризику обмеження національного суверенітету та впливу на національні інтереси. Однією з основних проблем є труднощі у забезпеченні балансу між збереженням державного суверенітету та виконанням міжнародних зобов'язань.

Проблема збереження суверенітету в умовах участі міжнародних організацій у національному правотворчому процесі значною мірою обумовлена кількома ключовими детермінантами. По-перше, це конфлікт між міжнародними нормами та національними інтересами, коли міжнародні стандарти можуть суперечити внутрішнім правовим традиціям чи пріоритетам. По-друге, тиск міжнародних організацій, що можуть наполягати на ухваленні законодавчих рішень, які не завжди відповідають національним інтересам. По-третє, активна участь міжнародних організацій інколи сприймається як втручання у внутрішні справи держави, що може розцінюватися як обмеження її суверенітету.

Питання співвідношення між міжнародними зобов'язаннями, суверенітетом та національними інтересами є одним із найскладніших у сучасній міжнародній політиці, особливо для країн, які прагнуть інтегруватися в міжнародні структури. Це питання викликає численні дискусії, у яких науковці сходяться на думці, що поняття державного суверенітету зазнало суттєвої трансформації в умовах глобалізації [1]. У сучасних умовах суверенітет більше не розглядається як абсолютне право держави самостійно вирішувати всі питання внутрішньої політики.

Як зазначає У. Кузенко, глобалізація є об'єктивною реальністю, яка впливає на політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток суспільства [2, с. 17]. Дослідник підкреслює, що при вступі до міжнародних чи міждержавних організацій держава не передає суверенітет у повному обсязі, а лише делегує окремі суверенні права у визначених сферах для досягнення спільних цілей. Таким чином, держави зберігають право на вихід із цих об'єднань і повернення делегованих прав, що свідчить про добровільність участі в міжнародних структурах та можливість збереження контролю над власним суверенітетом.

Отже, сучасний правотворчий процес в Україні потребує збалансованого підходу, який дозволить враховувати як міжнародні зобов'язання, так і національні інтереси, забезпечуючи гармонійний розвиток правової системи у контексті євроатлантичної інтеграції.

Передача частини суверенних прав міжнародним організаціям має на меті досягнення спільних цілей, які окремі держави складно реалізувати самостійно. Це стосується, зокрема, вирішення екологічних проблем, забезпечення глобальної безпеки та стимулювання економічного розвитку, які вимагають скоординованих зусиль багатьох країн. Попри делегування окремих повноважень, держави зберігають контроль над їх обсягом і характером, що підтверджує їхню спроможність захищати власний суверенітет у рамках міжнародного співробітництва.

Однак, нерівність у рівнях економічного розвитку, політичної стабільності та міжнародного впливу серед держав створює значні виклики для глобального правотворчого процесу. Як зазначає В. Розумюк, гетерогенність міжнародного співтовариства призводить до асиметрії між націями-державами. Лише деякі з них володіють атрибутами повної

самостійності, тоді як інші обмежуються лише формальними ознаками державності, такими як символи національної ідентичності та членство в міжнародних організаціях. У цьому контексті вплив «великих держав» є особливо вагомим. Потужні держави прагнуть формувати міжнародну систему та регіональний порядок відповідно до власних інтересів, використовуючи свою економічну, політичну та військову міць для встановлення домінування [3, с. 264].

Такий дисбаланс у системі міжнародних відносин створює нові ризики для суверенітету менш впливових держав. Пряме чи опосередковане втручання великих держав у внутрішню чи зовнішню політику менш розвинених країн є поширеним явищем, яке викликає занепокоєння в контексті захисту національних інтересів. Ця проблема посилюється через суперечності у сучасній міжнародній системі, де легітимне використання сили для захисту суверенітету стає дедалі складнішим через загальну заборону агресії у міжнародному праві.

Попри існування міжнародних норм, багато країн продовжують покладатися на військову силу як на інструмент реалізації своїх інтересів. Проте використання військової потужності без порушення міжнародного права стає все більш проблематичним, що посилює невизначеність у міжнародній системі, на чому й наголошують окремі дослідники [4, с. 44]. У таких умовах слабші держави стикаються з труднощами у відстоюванні свого статусу та легітимізації у глобальному контексті. Ця ситуація ускладнює правотворчий процес, оскільки асиметрія між державами впливає на формування міжнародних стандартів, які часто враховують інтереси сильніших суб'єктів.

Таким чином, сучасна міжнародна система вимагає пошуку нових підходів до балансування між глобальними цілями, національними інтересами та захистом державного суверенітету. Україна, як країна, що інтегрується в міжнародне співтовариство, стикається із зазначеними викликами, які вимагають всебічного аналізу та ефективних стратегій.

Передача частини суверенних прав міжнародним організаціям обґрунтовується необхідністю досягнення спільних цілей, які складно реалізувати в межах виключно національної юрисдикції. Це стосується, наприклад, вирішення глобальних екологічних проблем, забезпечення міжнародної безпеки чи стимулювання економічного зростання. При цьому держави мають можливість контролювати обсяг і характер делегованих повноважень, що підтверджує збереження основних елементів суверенітету.

Разом із тим, сучасна практика міжнародного права демонструє, що в разі конфлікту між міжнародними та національними нормами, міжнародне право часто визнається пріоритетним. Це відповідає принципу *pacta sunt servanda* (угоди мають виконуватися), який є одним із основних принципів міжнародного права [5]. У Конституції України [6] (ст. 9) також закріплено визнання пріоритету міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою, над національним законодавством, за винятком самої Конституції. Однак, реальна імплементація цього принципу стикається з низкою проблем практичного характеру.

Зокрема, міжнародне право не визнає абсолютного пріоритету будь-яких міжнародних норм над внутрішніми, якщо вони не ратифіковані або не відповідають національним інтересам. Це особливо актуально в умовах євроінтеграції України, де виконання низки міжнародних зобов'язань, наприклад у сфері енергетичної реформи, викликає суспільний спротив через негативний вплив на певні соціальні групи чи галузі економіки [7, с. 43].

Одним із ключових викликів є адаптація міжнародних зобов'язань до національної правової системи. Такі процеси часто супроводжуються суперечностями між конституційними засадами держави та зовнішньою політикою. Наприклад, положення Конституції України (ст. 157) унеможливають внесення змін до Основного Закону під час дії воєнного стану, що обмежує здатність держави адаптувати своє законодавство до вимог міжнародних організацій, таких як ЄС чи НАТО. Це створює правові бар'єри для проведення необхідних реформ у сфері євроінтеграції.

Крім того, на сучасному етапі державотворення назріла необхідність взаємодії Конституційного Суду України із зовнішньополітичними інституціями, зокрема із Верховною Радою та Урядом. Проте така взаємодія має відбуватися виключно у рамках координації процесів для забезпечення гармонізації національного законодавства з міжнародними зобов'язаннями. Це фактично означає поступову «глобалізацію» конституційної юстиції, яка має враховувати міжнародні стандарти при розгляді конституційних питань.

Таким чином, ефективна імплементація міжнародних норм у національне законодавство є запорукою виконання міжнародних зобов'язань України. Водночас вона потребує комплексного підходу, який включає гармонізацію законодавчої бази, вдосконалення механізмів координації між державними інституціями та підвищення їхньої спроможності реалізовувати реформи. Цей процес є особливо важливим у контексті незворотності євроінтеграційного курсу України, закріпленого в Конституції.

Загалом вплив військової агресії проти України на її міжнародне становище, в аспекті участі міжнародних організацій у правотворчому процесі, виражається у такому:

По-перше, суттєво зросла активність міжнародних організацій у підтримці правових та інституційних реформ в Україні. Війна оголила слабкі місця у системі національного управління та правозастосування, що стимулювало міжнародні організації до надання експертної, фінансової та технічної допомоги. Такі структури, як Європейський Союз, Рада Європи, ОБСЄ, активно долучаються до розробки та впровадження правових змін, спрямованих на посилення верховенства права, боротьбу з корупцією, забезпечення прав людини та адаптацію законодавства до європейських стандартів.

По-друге, військова агресія стала каталізатором для поглиблення інтеграції України у міжнародні структури. Наприклад, Угода про асоціацію з ЄС [8] набула нового значення в умовах війни, коли адаптація українського законодавства до *acquis communautaire* стала не лише питанням реформ, але й елементом стратегічної безпеки держави. Участь НАТО у наданні підтримки Україні також має важливий вплив на формування правового середовища у сфері безпеки та оборони, включаючи розробку нових законодавчих актів, які відповідають стандартам Альянсу.

По-третє, війна створила нові виклики для імплементації міжнародних норм. Значні зусилля, спрямовані на адаптацію українського законодавства до європейських стандартів, часто стикаються із внутрішніми та зовнішніми обмеженнями. Зокрема, впровадження реформ під час воєнного стану ускладнюється як обмеженнями Конституції України, так і необхідністю узгоджувати інтереси міжнародних партнерів з загальними потребами захисту національного суверенітету.

По-четверте, посилилась залежність України від рішень міжнародних організацій у контексті правотворчості. Це проявляється у більшій вагомості рекомендацій міжнародних структур, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк чи Європейський банк реконструкції та розвитку. Їх участь у формуванні економічної політики України через вплив на законодавство нерідко викликає дискусії щодо збереження національного суверенітету.

По-п'яте, війна сприяла трансформації правового підходу до вирішення міжнародних конфліктів. Участь України у правотворчому процесі міжнародного співтовариства зміцнила її позиції як суб'єкта міжнародного права, зокрема у контексті ініціювання нових механізмів відповідальності за агресію, порушення прав людини та військові злочини. Прикладом цього є активна участь України у формуванні та просуванні ідеї спеціального трибуналу для розслідування злочину агресії РФ.

Таким чином, війна значно вплинула на міжнародне становище України, підвищивши значення її співпраці з міжнародними організаціями у правотворчому процесі.

Це співробітництво стало важливим інструментом для захисту суверенітету, просування реформ та зміцнення позицій України на міжнародній арені. Однак воно також породжує складні виклики, що потребують зваженого підходу до реалізації міжнародних норм з одночасним урахуванням національних інтересів.

Зважаючи на викладене констатуємо, що участь міжнародних організацій у правотворчому процесі України є багатограним і комплексним явищем, яке охоплює широкий спектр аспектів, починаючи від адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів і закінчуючи забезпеченням ефективного моніторингу виконання міжнародних зобов'язань. Для успішної інтеграції України в міжнародне співтовариство необхідно досягти стратегічного балансу між виконанням міжнародних зобов'язань та захистом національних інтересів, враховуючи як потреби держави, так і очікування громадянського суспільства.

Одним із ключових завдань є формування прозорого правотворчого процесу, який забезпечував би участь громадськості, експертного середовища та міжнародних партнерів. Це дозволяє не лише зменшити ризики виникнення конфліктів між міжнародними нормами та національними традиціями, а й сприяє підвищенню довіри до прийнятих рішень, як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

Особливе значення має робота над удосконаленням механізмів імplementації міжнародних стандартів, яка включає гармонізацію правової бази, адаптацію адміністративних процедур, розвиток кадрового потенціалу державних органів та запровадження інноваційних підходів до моніторингу ефективності виконання міжнародних зобов'язань, на чому наголошують ряд вітчизняних дослідників [9–11]. Важливим є забезпечення належного рівня професійної підготовки державних службовців і суддів для роботи з нормами міжнародного права, зокрема в умовах динамічних викликів, пов'язаних із війною та післявоєнним відновленням.

Не менш важливим є врахування специфіки політичного контексту, в якому Україна виконує свої міжнародні зобов'язання. Війна і зовнішня агресія створюють додаткові труднощі, які потребують оперативного ухвалення рішень, посиленої координації з міжнародними організаціями та гнучкого підходу до реалізації реформ. У цих умовах забезпечення суверенітету та національної автономії у прийнятті ключових правових рішень залишається пріоритетним завданням.

Отже, інтеграція України в міжнародне співтовариство залежить від здатності держави ефективно співпрацювати з міжнародними організаціями, дотримуючись принципів верховенства права, прозорості, підзвітності та демократичності. Лише за умови гармонійного поєднання міжнародних стандартів із національними інтересами можливе створення правового середовища, яке сприятиме стій-

кому розвитку країни, зміцненню її міжнародного статусу та забезпеченню прав і свобод громадян.

Висновки. Участь міжнародних організацій у правотворчому процесі України є важливим чинником її інтеграції до міжнародного співтовариства та забезпечення відповідності національного законодавства сучасним міжнародним стандартам. Аналіз участі міжнародних організацій у формуванні та імplementації правових норм в Україні засвідчив як значний потенціал для модернізації правової системи, так і низку проблем, що виникають у цьому процесі.

По-перше, міжнародні організації відіграють ключову роль у розробці та впровадженні реформ у таких критично важливих сферах, як верховенство права, боротьба з корупцією, забезпечення прав людини та зміцнення безпеки. Ця співпраця сприяє підвищенню ефективності правозастосування, гармонізації законодавства із міжнародними стандартами та посиленню позицій України на міжнародній арені.

По-друге, адаптація міжнародних норм потребує дотримання балансу між виконанням зобов'язань перед міжнародними партнерами та захистом національних інтересів. Проблеми, пов'язані з можливим обмеженням суверенітету, конфліктом між міжнародними нормами та національними пріоритетами, а також впливом асиметрії між державами, зумовлюють необхідність вдосконалення правових і інституційних механізмів імplementації міжнародного права.

По-третє, військова агресія проти України стала каталізатором для активізації взаємодії з міжнародними організаціями. Ця взаємодія сприяє зміцненню правової та інституційної спроможності держави, але водночас вимагає посиленої уваги до забезпечення відповідності реформ національним інтересам, особливо в умовах воєнного стану.

По-четверте, ефективна імplementація міжнародних стандартів потребує комплексного підходу, який включає гармонізацію правової бази, підвищення професійної підготовки державних службовців, забезпечення прозорості правотворчого процесу та залучення громадськості до обговорення реформ. Особливої уваги заслуговує координація між національними органами влади та міжнародними партнерами для забезпечення цілісності та стабільності правової системи.

Таким чином, участь міжнародних організацій у правотворчому процесі України є складним і багатограним явищем, яке потребує стратегічного підходу, спрямованого на досягнення синергії між міжнародними зобов'язаннями та національними інтересами. Здатність України забезпечити ефективну співпрацю з міжнародними організаціями, зберігаючи суверенітет і правову автономію, є ключовою передумовою для її стійкого розвитку, успішної інтеграції в євроатлантичний простір та зміцнення позицій у глобальній системі міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Thomas Hobbes, Jean Bodin, Harold Joseph Laski Sovereignty and international law. Encyclopedia Britannica, November 18, 2024. URL: <https://www.britannica.com/topic/sovereignty>
2. Кузенко У. І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: загальнотеоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2016. № 6. Ч. 2. С. 14-19.
3. Розумюк В. М. Проблема національного суверенітету в сучасних міжнародних відносинах. *Проблеми міжнародних відносин*: 36. наук. Пр. К. : КиМУ, 2011. Вип. 3. С. 255-268.
4. Іжнін І. Проблема суверенітету і конфлікту у сучасних міжнародних відносинах. *Вісник Львівського університету. Серія: міжнародні відносини*. 2013. Вип. 32. С. 40-46.
5. Santiago Poli Pacta Sunt Servanda: Legal Concept Explained. VINTTI. Dec 27, 2023. URL: <https://www.vintti.com/blog/pacta-sunt-servanda-legal-concept-explained>
6. Конституція України. 28.06.1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Котуха О. С. Ідея панування права або правової держави в умовах глобалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 42-48.
8. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text
9. Баймуратов М., Б. Кофман. Феноменологія міжнародних правових стандартів: роль, значення та управлінські можливості в умовах глобалізації. *Збірник наукових праць «ЛОГОС»*, вип. 22 грудня 2023 р.; Бостон, США, січень 2024 р., стор. 108-13 URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/1407>
10. Пекарчук А.В. Конституційно-правове регулювання правосуддя: сучасний стан. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 85: частина 1. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/10/85-part-1.pdf#page=225>
11. Криворучко Л.С. Концепція запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 4 (57), 2024. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v4_2024/16.pdf